

DISCURSURI ASUPRA ARTEI.
CONTRIBUȚII LA STUDIUL ARTELOR VIZUALE

Coordonator:
Mara Rațiu

© Editura EIKON, 2014

Cluj-Napoca, Str. Mecanicilor nr. 48

Redacția: tel 0364-117252; 0728-084801; 0728-084802

e-mail: edituraeikon@yahoo.com

Difuzare: tel/fax 0364-117246; 0728-084803

e-mail: eikondifuzare@yahoo.com

web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național
al Cercetării Științifice (CNCS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Discursuri asupra artei : contribuții la studiul artelor vizuale /

Bogdan Iacob, Dan-Eugen Rațiu, Mara Rațiu, ... ; coord.: Mara
Rațiu. - Cluj-Napoca : Eikon, 2014

ISBN 978-606-711-094-4

I. Iacob, Bogdan

II. Rațiu, Dan-Eugen

III. Rațiu, Mara (coord.)

Coperta: Ioachim GHERMAN

Editori: Valentin AJDER

Vasile George DÂNCU

Tehnoredactare: Cristina BRAIȚ

DISCURSURI ASUPRA ARTEI. CONTRIBUȚII LA STUDIUL ARTELOR VIZUALE

Coordonator:
Mara Rațiu

*** BOGDAN IACOB * DAN-EUGEN RAȚIU
* MARA RAȚIU * ANAMARIA TOMIUC
* VLAD ȚOCA**

E I K O N

Cluj-Napoca, 2014

INTRODUCERE

Mara Rațiu

Faptul că practicile artistice contemporane – în speță, cele vizuale – constituie un obiect al cunoașterii extrem de problematic a devenit un loc comun. Cauza primă a acestui caracter problematic al artei contemporane ține de extinderea continuă – odată cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea – a frontierelor sale conceptuale. Eminamente poroasă, arta a absorbit, cu o ritmicitate din ce în ce mai accelerată începând din anii '60 ai secolului trecut, obiecte și practici sociale care, prin eterogenitatea lor, au făcut imposibilă identificarea unei esențe a artei. La aceasta se adaugă lărgirea și diversificarea continuă a sistemului instituțional ce deservește arta contemporană, prin apariția de noi tipuri de instituții ce complexifică raporturile dintre actorii angrenați în această lume profesională.

Corolarul epistemic al acestei stări de fapte a fost intrarea în criză a disciplinelor tradiționale ale artei – estetica filosofică și istoria artei/critica de artă – orientate spre o definire esențialistă și anistorică a acesteia. Această criză a fost contrabalansată de avântul unor noi discipline de studiere a artei precum sociologia artei, antropologia artei, economia culturii sau științele comunicării, interesate mai degrabă de mecanismele/procedurile istorico-sociale de construcție a valorii artistice. Succesul acestor noi discipline

academice a determinat reformularea celor tradiționale: astfel, atât estetica filosofică, cât și istoria artei/critica de artă și-au reconstruit obiectul de studiu, fie respingând aportul empiric al primelor și repositionându-se în jurul nucleului lor dur disciplinar, fie integrând și subsumând principiile sociologiei, antropologiei și economiei culturii celor istorico-filosofice. Indiferent de maniera de reformulare, faliile dintre discipline – fie acestea vechi sau noi – au continuat să se adâncească, fapt ce a condus la o fragmentare și mai accentuată a cunoașterii asupra artei.

Ceea ce propunem prin volumul de față este o încercare de surmontare a acestei fragmentarități prin punerea împreună a unor studii îndatorate unor discipline precum istoria artei, estetică, sociologia artei, critica de artă sau științele comunicării. Suntem conștienți de faptul că adăugarea unor astfel de studii nu echivalează cu o depășire reală a fragmentării cunoașterii asupra artei. Cu toate acestea, considerăm că punerea laolaltă a acestora constituie un prim pas înspre articularea unei noi episteme a artelor vizuale, caracterizate de pluri- și inter-disciplinaritate și orientate spre conjugarea conceptelor și metodelor disciplinelor ce abordează arta. Această punere laolaltă va facilita comparația dintre fundamentele teoretice și metodologiile puse în joc de istoria și critica de artă, de estetică și sociologia artei, respectiv de științele comunicării, permițând, astfel, identificarea asemănărilor și diferențelor dintre acestea.

Am optat, în titlul volumului de față, pentru sintagma de discurs asupra artei. Rațiunea pentru această opțiune este tripartită. În primul rând, contextul editorial al unui volum de studii nu permite dezvoltarea unor modelizări teoretice complexe, apte să poarte titulatura de teorie, astfel că utilizarea termenului de discurs în detrimentul celui de teorie este pe deplin justificată. În al doilea rând, discursul, prin natura sa limitată și aspectuală ce nu urmărește o

fixare strictă a obiectului său, comportă un atribut ce poate ajuta la depășirea fragmentarității cunoașterii asupra artei. Discursul contemporan, spre deosebire de cel modern, se caracterizează prin privilegierea funcției de relaționare în raport cu cea de transmitere de informații¹, relaționare orientată atât spre publicul potențial al acestei cărți, cât și spre conectarea tipurilor de cunoaștere asupra artei. Nu în ultimul rând, utilizarea discursului este concordantă cu procesul de „estetizare” a cunoașterii (științifice) ce nu se limitează la utilizarea creativă de instrumente din arealul artelor vizuale, ci impregnează însăși forma cunoașterii, modelul retoric părând a fi cel mai adecvat pentru prezentarea rezultatelor științelor socio-umane.

* * *

În logica mai sus prezentată, studiile ce compun volumul se constituie ca discursuri asupra artei ce interoghează fie înseși fundamentele și limitele disciplinelor cărora se îndatorează, fie propun cartografieri riguroase a statutului actual al disciplinelor ce le circumscriu sau a problematicilor analizate. Astfel, studiul „Istoriografia românească de artă interbelică despre arta românească. Metode, motivații și crezuri”, realizat de Vlad Țoca și plasat în debutul volumului, realizează o amplă și minuțioasă cartografiere a istoriografiei de artă românești din perioada sa de agregare și formare, începând cu primul deceniu al secolului al XX-lea și până la sfârșitul anului 1947. După cum observă autorul, istoriografia românească de artă din perioada amintită stă sub semnul dorinței de aliniere a istoriei artei din România la cutumele academice din lumea apuseană, dezvoltarea acesteia fiind dublată de procesul de instituționalizare a activității de cercetare, prin

¹ Vezi Aurel Codoban, „Comunicarea ca relaționare: virtualizarea identităților”, în A. Codoban, *Imperiul comunicării, Ideea*, Cluj, 2011.

înființarea, în epocă, de universități și alte instituții specifice. Meritoriu în demersul lui Vlad Țoca, pe lângă asumarea dificilei sarcini de inventariere a scrierilor despre arta veche românească și arta românească de factură occidentală din prima jumătate a secolului trecut, este capacitatea autorului de a identifica nu doar modelele teoretice europene care au influențat aceste scrieri, ci și condiționărilor locale – politice și instituționale – care au determinat un anumit tip de scriitură în aria istoriei artei. Astfel, autorul caracterizează istoriografia de artă din România primei jumătăți a secolului XX ca fiind subordonată, conștient sau nu, cauzei naționale, motivația scrierilor analizate constând în patriotismul sincer și profund asumat de către autori.

Cel de al doilea studiu, „Despre practici și valori artistice contemporane: spre o hibridizare a metodelor esteticii și sociologiei artei”, reprezintă rezultatul unei munci de echipă, fiind realizat de Dan-Eugen Rațiu și de sussemnata. Studiul analizează validitatea diferitelor abordări disciplinare ale artei și valorilor estetice – cu accent pe practicile și valorile artistice contemporane – prin investigarea relației tensionate dar promițătoare dintre estetica filosofică și sociologia artei. Ipoteza autorilor este că natura *esteticului*, văzut ca o dimensiune complexă a vieții sociale, și natura *hibridă* a practicilor și experiențelor artistice contemporane, precum și cumulativitatea necesară a cunoașterii – distinctă de simpla acumulare – solicită un nou cadru conceptualo-metodologic – unul *hibrid* – ce depășește convenționala diviziune disciplinară. Această ipoteză este susținută de o triplă argumentare menită să surmonteze tensiunea dintre logica incluzivă a artei contemporane, care o conduce înspre hibridizare, și logica dezvoltării esteticii și sociologiei artei, care le orientează spre afirmarea specificității. Principalii pași spre acest nou cadru constau în: 1) apărarea abordării *estetice* a artei contemporane, chiar dacă hibridă, care permite evidențierea valorii operaționale a judecății estetice în

procesele de luare a deciziei și de construcție a strategiilor instituționale din „lumea artei” contemporane; 2) situarea considerentelor estetice în analiza sociologică și reciproc; și 3) definirea și abordarea unui „obiect științific comun” și, astfel, umplerea golurilor generate de „efectul de siloz” al unor abordări disciplinare izolate. În acord cu cercetările actuale din estetică și sociologia artei, acest „obiect științific comun” este considerat ca fiind atât *hibrid*, cât și *virtual*: nu este văzut ca o realitate în unicitatea ei, ci ca înălțuirea sau punctul de intersecție al pluralității cercetărilor existente.

Următorul studiu aparține lui Bogdan Iacob și este intitulat „Criza contemporană a criticii de artă”. Acesta abordează, din perspectiva istoriei culturale, discursul criticii de artă și statutul acesteia în perioada contemporană. După cum notează autorul, problema statutului contemporan al criticii de artă a fost abordat din diverse unghiuri, existând însă o persistentă percepție atât la nivelul analizelor istorico-filosofice, cât și în lumea artistică internațională că acest tip de discurs asupra artei se află, de câteva, decenii într-o situație nefavorabilă. Contribuția adusă de studiul lui Bogdan Iacob constă în circumscrierea teoretică a ideii de criză contemporană a criticii de artă, testând, totodată, validitatea supoziției că o asemenea stare critică este caracteristică practicii avute în vedere. De asemenea, autorul prezintă în cadrul studiului propunerile formulate de către diferiți autori pentru o posibilă sau sperată ieșire din criză și analizează validitatea acestora, dar și rezervele manifestate de alți autori în privința existenței acestei crize.

În ultimul studiu al volumului, cu titlul „Mediatizarea culturii și muzeul *brand*”, Anamaria Tomiuc se interesează asupra consumului cultural din România în raport cu strategiile de comunicare puse în operă de muzeele românești, în contextul societății contemporane caracterizate de ceea ce autoarea numește „logica media”. Consecutiv, studiul în

chestiune este construit pe cinci direcții de cercetare: prima se concentrează pe schimbările structurale din societatea și cultura contemporane și propune abordarea acestora prin intermediul procesului de mediatizare a societății; a doua direcție problematizează practicile artistice și culturale contemporane, estetica distracției și figura turistului ca personaj central al contemporaneității, ca cea de a treia să analizeze profilul instituțiilor muzeale contemporane, prin comparația muzeului clasic cu noul muzeu și a muzeului superstar cu muzeul brand; a patra direcție face o analiză comparativă a tehnicilor și strategiilor utilizate de muzee brand din perimetrul occidental vs. spațiul românesc pentru creșterea audienței, concentrându-se pe fenomenul de branding instituțional; o ultimă direcție face o analiză a profilului consumatorilor culturali din România și a predilecției de consum cultural, observându-se astfel starea de facto a instituțiilor culturale și a publicului din România. Ceea ce demonstrează autoarea este că brandingul cultural poate constitui o soluție pentru unele dintre variatele problemele cu care se confruntă astăzi muzeele românești, în special pentru a atrage categorii noi de vizitatori și pentru a-și fideliza audiența, dar și pentru a revitaliza consumul cultural la nivel general în România.

* * *

Adresând mulțumiri tuturor celor care au contribuit la realizarea acestui volum, invit cititorii – fie ei cercetători, studenți din aria specializărilor socio-umane sau studenți la arte – la lectura acestui volum, în speranța construirii unei mai bune înțelegeri a artei și a discursurilor asupra acesteia.

Cuprins

Mara Rațiu

Introducere5

Vlad Țoca

Istoriografia românească de artă interbelică
despre arta românească. Metode, motivații și crezuri.....11

Dan-Eugen Rațiu, Mara Rațiu

Despre practici și valori artistice contemporane:
spre o hibridizare a metodelor esteticii și sociologiei artei89

Bogdan Iacob

Criza contemporană a criticii de artă.....137

Anamaria Tomiuc

Mediatizarea culturii și muzeul *BRAND*171

Despre autori.....207